

Gemeente **Heerde**

2023
Levend erfgoed

Open monumentendag

→ www.heerde.nl

Voorwoord Open Monumentendag

'Heerde blief maar fijn bie 't olde' staat er in ons volkslied. Dat wil voor mij niet zeggen dat we moeten blijven hangen in vroeger. Maar wel dat we met zorg moeten omgaan met onze cultuurhistorie en tradities. De cultuurhistorie gaat over de monumentale gebouwen die we in onze gemeente hebben en in dit boekje worden beschreven. Maar bijvoorbeeld ook onze sprengen en beken. In Heerde hebben we veel van die cultuurhistorie.

Maar daarnaast moeten we ook oog hebben voor onze historische gebruiken en gewoonten. Ook de landelijke Open Monumentendag vraagt hier aandacht voor met het jaarthema 'Levend Erfgoed'. Helaas zult u zich tijdens de Monumentendag moeten beperken tot de fysieke omgeving, maar gedurende het jaar krijgt u genoeg gelegenheid om ook ons 'levend erfgoed' te beleven. Denk bijvoorbeeld eens aan het schapen scheren, het midwinterhoornblazen, of zelfs iets eenvoudigs als het zoeken van het eerste kievitsei. En wat dacht u van ons Heerder dialect en het volkslied die ik zojuist noemde. Allemaal belangrijk om in ere te houden! Daar zet ik mij voor in, gesteund door ons internationale keurmerk Cittaslow.

Maar tijdens de Monumentendag kunt u vooral gebouwen bezoeken. Ikzelf ben trots om in één van die gebouwen te mogen werken. Tijdens de Monumentendag zal ik daar ook aanwezig zijn. Ik hoop u te mogen ontvangen!

Met vriendelijke groet,

William van Ommen
Wethouder Monumentenzorg

Wat is Open Monumentendag?

Tijdens de Open Monumentendag gaan er in heel Nederland duizenden monumenten gratis open voor publiek. De organisatie is in handen van de Stichting Open Monumentendag en 330 gemeentelijke comités.

Op de Open Monumentendag kunnen we doorgaans binnenkijken. Wat is er allemaal voor moois te zien binnen de muren van het monument? Vele eigenaren stellen dan met trots hun monument open voor het grote publiek om dit bijzondere erfgoed met u te kunnen delen. Het thema dit jaar is "Duurzaamheid". Bezoekers kunnen tijdens deze 37ste editie van het evenement een breed aanbod aan monumenten bezichtigen, met aandacht voor vakmanschap, het (restauratie)ambacht en moderne toepassingen.

In dit boekje vindt u een overzicht en beschrijving van de monumenten, markante boerderijen en buitenplaatsen die ter ere van de Open Monumentendag op **9 september 2023** geopend zijn in de gemeente Heerde. Daarnaast ook verhalen over het thema "Levend erfgoed" welke betrekking hebben op de gemeente Heerde en bijbehorende foto's. Wij bedanken de eigenaren van de geopende monumenten voor de medewerking.

*Wij wensen u heel veel plezier op zaterdag 9 september.
Het comité Open Monumentendag Heerde*

Boekje verkrijgen

Dit Open Monumentendagboekje kunt u downloaden via de gemeentelijke website: www.heerde.nl en is vóór de Open Monumentendag gratis af te halen bij het gemeentekantoor, TIP in Heerde, Veessen en Wapenveld en het ligt bij een aantal recreatieondernemers bij de receptie ter inzage.

Ook kunt u dit boekje tijdens de Open Monumentendag gratis afhalen bij:

- TIP Heerde, Wereld Winkel, Bonenburgerlaan 6 in Heerde
Openingstijd 9 september: 10.00 - 16.30 uur
- Villa Jacoba bij de Heerder Historische Vereniging, Dorpsstraat 55 in Heerde
Openingstijd 9 september: 11.00 - 16.00 uur
- TIP Veessen, Bats, IJsseldijk 22 in Veessen
Openingstijd 9 september: 10.00 - 16.00 uur
- TIP Wapenveld, boekhandel Shalom, Klapperdijk 27 in Wapenveld
Openingstijd 9 september: 9.30 - 16.00 uur
- Vrieze's Erfgoed, Groteweg 54 in Wapenveld
Openingstijd 9 september: 9.00 - 16.00 uur
- Nederlands Hervormde Kerk van Vorchten, Kerkweg 17 in Vorchten
Openingstijd 9 september: 10.00 - 15.00 uur

Cultuurhistorie is óók Cittaslow

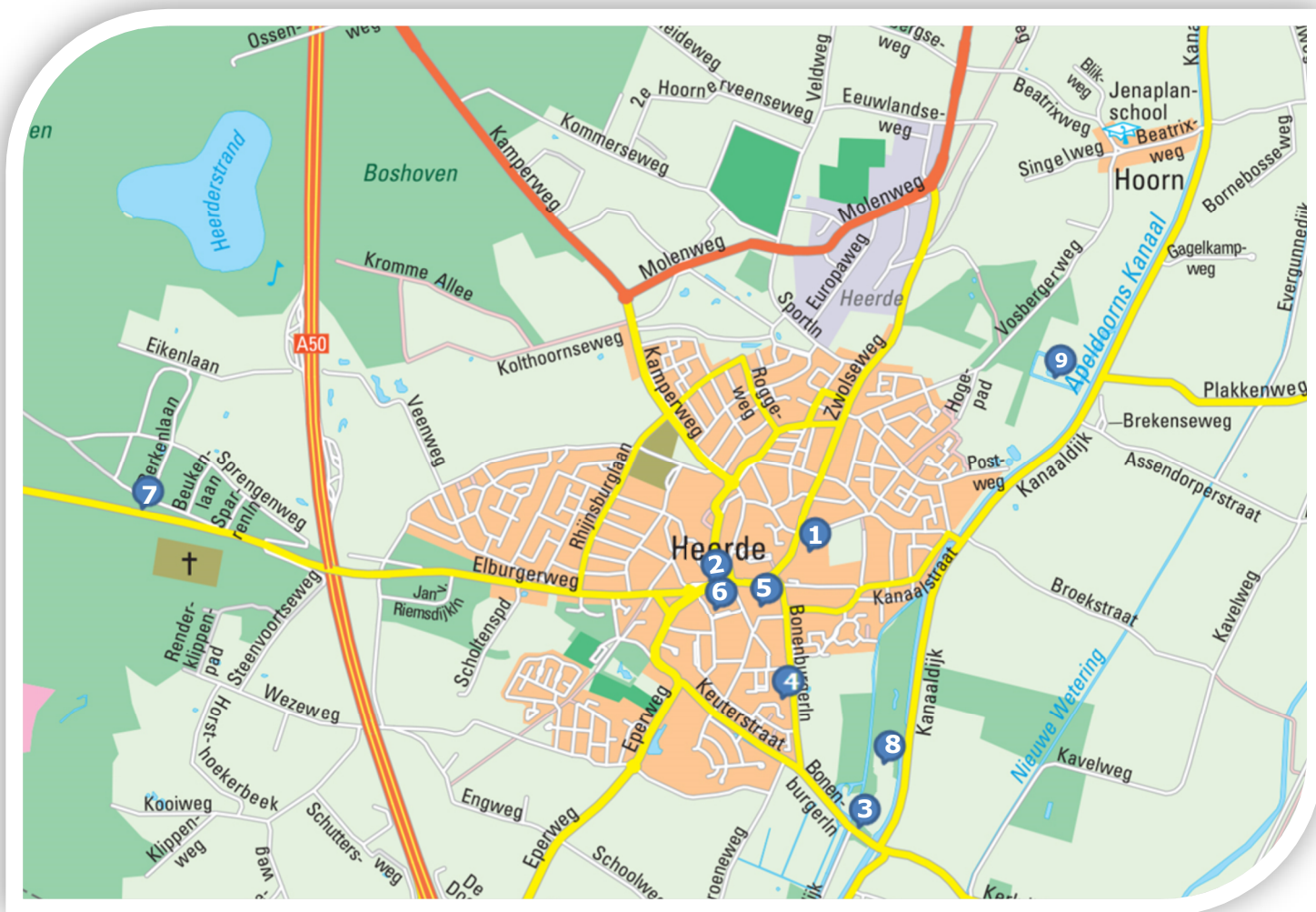
De gemeente Heerde is cittaslow. Cittaslow is een internationaal netwerk van gemeenten 'waar het leven goed is'. Leven in een menselijk tempo. Dit houdt in dat het leven er minder hectisch, minder productiegericht en minder snel is. En dat is menselijker, milieubewuster en verstandiger voor de huidige en toekomstige generaties.

Binnen cittaslow is veel aandacht voor bijvoorbeeld gezond leven, duurzaamheid, streekproducten en gastvrijheid. Maar een belangrijk aspect van cittaslow is ook de aandacht voor cultuurhistorie. De 'eigenheid' van een gemeente staat daarbij centraal. Die eigenheid is gegroeid door de geschiedenis heen en toont zich fysiek in de cultuurhistorische gebouwen en landschappen.

Cittaslow, en dus ook de gemeente Heerde, hecht daarom veel waarde aan monumenten en monumentale gebouwen. Gelukkig is er in deze gemeente veel te vinden op dat gebied, zoals blijkt uit het overzicht in dit boekwerkje. De Open Monumentendag is dan ook een initiatief dat van harte wordt ondersteund vanuit de cittaslow-gemeente Heerde!

Plattegrond geopende monumenten

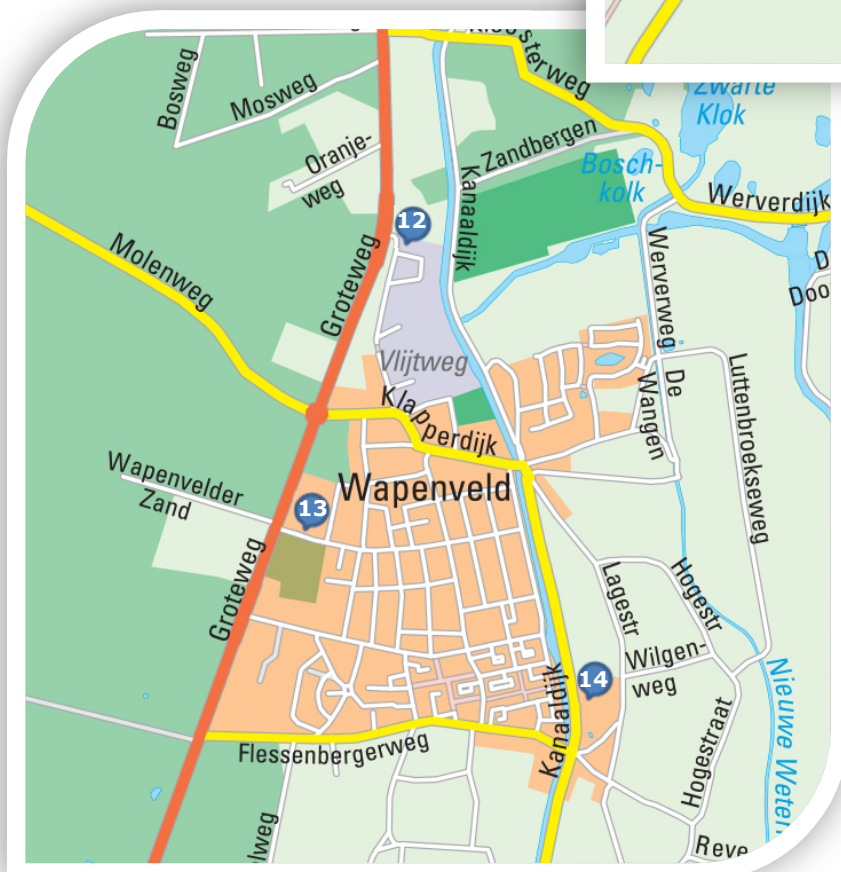
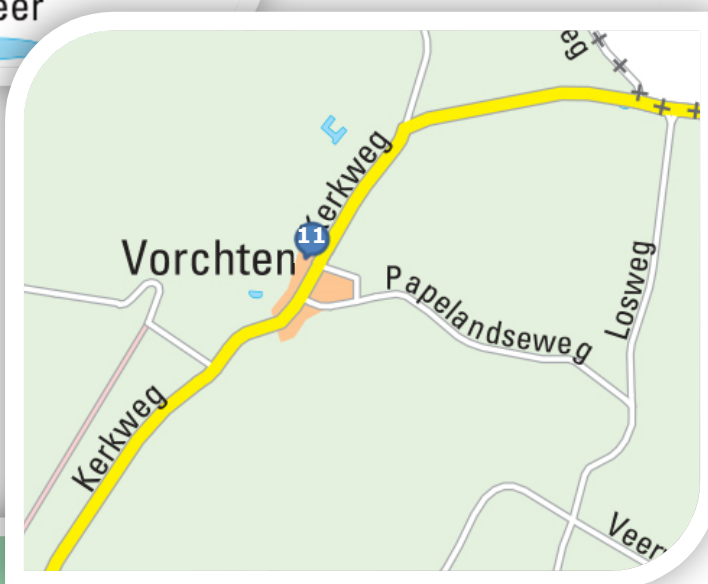

(1) Villa Nova (gemeentehuis)	Dorpsstraat 3
(1) Oorlogsmonument, inclusief muur	Dorpsstraat 3
(2) Burgemeester Schorerbank	Brink ongenummerd
(3) Buitenplaats Bonenburg (park/wandelbos)	nabij Bonenburgerlaan 41-45
(4) Gereformeerde Kerk vrijgemaakt	Bonenburgerlaan 68
(5) Nederlands Hervormde Johannes Kerk	Dorpsstraat 31
(5) Brandspuithuisje	nabij Dorpsstraat 31
(6) Villa Jacoba	Dorpsstraat 55
(7) Heerder Grafheuvels	Elburgerweg ong. nabij de parkeerplaats van de kiosk
(8) Bonenburgersluis, incl. sluiswachterswoning	Kanaaldijk 9 (nabij)
(9) Kasteel Vosbergen	Vosbergerweg 38
(9) Buitenplaats Vosbergen (park/wandelbos)	nabij Vosbergerweg 38-37/39

- (10) De Mölle van Bats /
De Stoom van Jan
IJsseldijk 22 en 24

- (11) Nederlands Hervormde Kerk
Kerkweg 17

- (12) Vrieze's Erfgoed/Molen de Vliet
Groteweg 54
- (13) Wilhelminabank (herdenkingsbank)
Hoek Stationsweg/HGD Cramerst.
- (14) Zuivelmuseum Driekap Boerderij
Erve IJzerman, Kanaaldijk 63

Watermolens

Sedert de 16de eeuw werden aan de oostzijde van het Veluwemassief sprengenbeken gegraven om door middel van het water van deze beken watermolens aan te drijven. Daarmee was dit al eeuwenlang een milieuvriendelijke manier om energie op te wekken, zonder dat het zo heette.

Ook in Heerde werden beken gegraven: drie beken aan de noord- en westzijde en drie aan de zuidkant van het dorp. Vroeger werden de beken aangeduid met de naam van de eigenaar. Tegenwoordig heten de beken ten noorden en ten westen van Heerde Noordelijke, Middelste en Zuidelijke Heerder beek, namen die ze in de tachtiger jaren van de vorige eeuw kregen van het Waterschap Veluwe, dat tegenwoordig het Waterschap Vallei en Veluwe heet. De beken aan de zuidkant van Heerde kregen op de zelfde manier de namen Noordelijke, Middelste en Zuidelijke Horsthoekerbeek. De meeste beken in Heerde werden in de loop van de 17de eeuw gegraven. Op oude kaarten is te zien dat op sommige beken één watermolen werd gelegd, terwijl op andere beken meer dan één watermolen werd gelegd.

Met de opkomst van andere energiebronnen, zoals de stoommachine in de 19de eeuw, nam de betekenis van de watermolens af. Verschillende watermolens zijn helemaal verdwenen, van andere watermolens bleven nog wel delen bewaard. De molen op de Noordelijke Heerder Beek stond bekend als de molen van Bosch, die op de Middelste Heerder Beek als de molen van Boogaard en de molen op de zuidelijke Heerder Beek was de molen van Volkers. Werd de molen verkocht, dan veranderde de naam mee. Door het kiezen van een vaste naam voor de beken is deze verbinding van de naam van de eigenaar met de beek en molen ook naar de achtergrond verdwenen. De molen op de Noordelijke Heerder Beek is rond 1914 gesloopt, al bleef de beek bewaard. De molen op de Middelste Heerder beek is eveneens verdwenen, maar de beek is er nog wel en de plaats van verval in de beek herinnert aan de plek waar eens het waterrad zich bevond.

Met de molen op de Zuidelijke Heerder Beek is het anders verlopen: Op 31 juli 1924 brandde de watermolen en boerderij van B.H. Willems helemaal af. Beide stonden aan dezelfde kant van de beek. Het watermolencomplex werd aan de overzijde van de beek herbouwd. Nadat het molenbedrijf jaren geleden stopte, was het molengebouw als dierenspeciaalzaak in gebruik. In 2019 is een nieuw stalen waterrad aangebracht, waarmee het beeld zoals het vroeger was weer hersteld is – al is de uitvoering modern.

Jobse en Jobse (lokaal en puur genieten) is nu gevestigd in de watermolen. Deze is geopend van woensdag t/m zondag van 10.00-17.00 uur

Molen de Wielewaal

Deze kleine molen werd in 1870 als poldermolen te Zuidveen (bij Steenwijkerwold) gebouwd en was uitgerust met een houten vijzel. Tot 1955 was deze molen daar in bedrijf.

In 1959 plaatste ir. Baggerman dit molentje in Wapenveld, om daar elektriciteit op te gaan wekken. Baggerman was toen directeur van de IJsselcentrale bij Zwolle. De pogingen om met "De Wielewaal" elektriciteit op te wekken werden kennelijk geen succes, want zij zijn al decennia geleden gestaakt. Vervolgens werden villa en terrein (en daarmee de molen) verkocht en raakte het molentje van lieverlee ingegroeid. Ook het onderhoud raakte sterk achterop.

Anno 2015 was de staat zorgwekkend: staart en kruipalen waren deels verrot en ook het wiekenkruis was niet best meer. In de zomer van 2015 werd bekend, dat de molen weer draaivaardig zou worden gemaakt, maar niet verplaatst.

In april 2017 begonnen de molenaars van "buurmolen" De Vlijt voorzichtig om de molen wat nieuw leven in te blazen. Het bleek mogelijk, te kruien (ondanks de slechte staart) en te draaien. Grootste vijand bleef de dramatisch slechte omgeving met zeer veel bebossing: draaien was toen alleen tussen West en Noord mogelijk.

Eind 2019 veranderden woonhuis en molen opnieuw van eigenaar en daarmee keerden ook de kansen wat de omgeving betreft. Er zijn al vele bomen en struiken gesnoeid of gekapt en men is in gesprek om de molen ook verder te herstellen. Begin 2022 werd wederom het nodige gedaan aan de omgeving.

In april 2022 gingen jonge vrijwilligers aan de slag. Er kwam een andere staartbalk, gemaakt uit een vroegere korte schoor van de molen Werklust te Oene. Ook is men begonnen met een zeer noodzakelijke schilderbeurt.

Achtergrondinformatie over de panden

Heerde

(1) Gemeentehuis (Villa Nova), Dorpsstraat 3

Het raadhuis is oorspronkelijk niet als raadhuis gebouwd, maar als villa. Deze villa, genaamd Villa Nova dateert van 1868. Opdrachtgever voor de bouw was N.S. van Meurs, die ruim zestig jaar burgemeester van Heerde was. De laatste persoon uit de familie Van Meurs die er heeft gewoond, mevrouw Theodora Catharina Eva van Meurs, overleed op 20 februari 1926 in het huis. Haar erfgenamen schonken het perceel met villa Nova, de tuin en een "bosvijvertje" aan de gemeente Heerde, op twee voorwaarden. Ten eerste diende de villa in gebruik te worden genomen voor 1 januari 1929 als gemeentehuis van Heerde en moest het minstens tot 1 januari 1952 deze functie behouden.

Ten tweede mocht "de schoonheid van de geschonken natuur niet aangetast worden". Voor de gemeente Heerde was dit geschenk welkom. Door de groeiende taak van de gemeentelijke overheid was behoefte ontstaan aan een groter raadhuis. Om de villa te verbouwen tot raadhuis werd de architect W.A. Lensvelt aangesteld. Op 21 december 1928 werd het raadhuis officieel door Burgemeester J.G. Schorer geopend. Tegen de rechter zijgevel van het raadhuis werd in 1948 een tuinmuur geplaatst als onderdeel van het monument voor de slachtoffers van de Tweede Wereldoorlog uit de gemeente Heerde. Zie hiervoor de volgende beschrijving in dit boekje. Sinds 2014 vormt het raadhuis het representatieve deel van het gemeentehuis. De raadszaal is nog steeds in gebruik voor raadsvergaderingen en voor huwelijken en ceremonies. Ook de vertrekken van de burgemeester en wethouders bevinden zich in het historische deel van het raadhuis. In 2020-2021 is het Raadhuis volledig gerenoveerd.

[Villa Nova is een gemeentelijk monument sinds 2014.](#)

Het gemeentehuis is geopend van **12.00-14.00 uur**

🔑 (1) Oorlogsmonument, inclusief muur en toegangspoort Van Meurspark

Direct na de Tweede Wereldoorlog ontstond op veel plaatsen in Nederland de wens om oorlogsmonumenten en gedenkplaatsen ter herinnering aan de slachtoffers op te richten. In Heerde organiseerde de Commissie voor de oprichting van een monument voor de gevallen in de gemeente Heerde dit. Architect A.C. Kammeijer ontwierp het oorlogsmonument en ook de ingang van het Van Meurspark in 1948. Het monument en de ingang van het park werden volgens één totaalplan ontworpen en gebouwd. De vlaggenmast bij het monument komt ook al voor op de bestektekening van Kammeijer uit februari 1948, evenals de lantaarn met Jodenster rechts aan de muur. Het herdenkingsmonument werd opgericht ter nagedachtenis aan 46 slachtoffers van de Tweede Wereldoorlog uit Heerde.

Het monument is in meerdere fasen tot stand gekomen. Het in 1948 onthulde monument draagt de namen van omgekomen militairen in dienst van het Koninkrijk der Nederlanden, burgerslachtoffers, vervolgd in Nederland en het Nederlands verzet.

Verdeling van de stenen:

- a) Militairen, die in de oorlog gesneuveld zijn. (symbool het zwaard en de helm)
- b) De mensen met een verzetsverleden (de weegschaal en de oranje band)
- c) De burgers die door maatregelen van de bezetter het leven verloren (de korenaar en het wapen van Heerde)

Voor deze nissen is een zerk gelegd.

In het midden is de Nederlandse Leeuw uitgehouwen die de draak vertreedt, omgeven door het randschrift: *"Die waarlijk leven, sterven niet"*

Op het gedenkteken worden echter geen 46 namen, maar slechts 39 namen vermeld. In 2013 zijn de namen van de 6 joodse slachtoffers (bewoners van de toenmalige instelling de Dreef-waarvan in 1948 nog niet bekend was dat ze overleden waren) in een aparte steen aangebracht (nabij de lantaarn).

In 1957 werd uiterst rechts (kijkend naar het monument) een plaque aangebracht met de namen van 8 Heerder militairen (vrijwillig en dienstplichtig), omgekomen door oorlogshandelingen in het voormalig Nederlands-Indië. In 2016 is er een aparte plaque met de naam van een inwoner van Heerde aangebracht, waarvan onlangs bekend werd dat deze ook onder de omgekomen inwoners van Heerde valt. (er was geen ruimte meer op de burgersteen).

[Het oorlogsmonument, inclusief tuinmuur en toegangspoort Van Meurspark is een gemeentelijk monument sinds 2014.](#)

Het oorlogsmonument is **vrij toegankelijk**.

🔑 (2) Burgemeester Schorerbank, Brink ongenummerd

Een gedenkbank is een gedenkteken of een monument in de vorm van een zitbank opgericht ter herinnering aan een invloedrijk persoon of een belangrijke gebeurtenis. De gedenkbank in Heerde werd in 1932 door de lokale burgerij geschonken aan burgemeester jonkheer J.G. Schorer in het kader van diens afscheid, als blijk van waardering voor zijn verdiensten als burgemeester van 1914 tot 1932. De gedenkbank is ontworpen door architect W.A. Lensvelt, die veel ontwerpen heeft vervaardigd voor gebouwen in Heerde in de tweede helft van de jaren twintig en de jaren dertig van de twintigste eeuw. De gedenkbank is gemetseld door Willem van de Beek, die sinds de herbestemming van Villa Nova tot gemeentehuis in 1928 veel met Lensvelt samenwerkte.

De Burgemeester Schorerbank is een gemeentelijk monument sinds 2014.

De burgemeester Schorerbank is **vrij toegankelijk**.

🔑 (3) Buitenplaats De Bonenburg/Altena's bos, nabij Bonenburgerlaan 41-45

Historische buitenplaats

Onder de rijks beschermde historische buitenplaats De Bonenburg valt het hoofdgebouw, de historische park- en tuinaanleg, tuinmuur, een theekoepel en de boerderij. Alleen Altena's bos is vrij toegankelijk voor het publiek.

Twee watergangen zijn bepalend voor buitenplaats De Bonenburg: de Grift en ten oosten daarvan het Apeldoorns Kanaal. De Grift werd rond 1370 gegraven om het gebied tussen Apeldoorn en Hattem te ontwateren en voor de scheepvaart. Omstreeks 1830 werd het Apeldoorns Kanaal gegraven om de scheepvaart verder te bevorderen. Aan de noordkant van het Altena's bos stroomt de Grift uit in het kanaal. De Grift heeft ook een aftakking om de gracht rondom het huis te voeden. Ter hoogte van de Bonenburg ligt een sluis in het kanaal (gemeentelijk monument). Hier heeft eertijds een watermolen gestaan.

Kwelwater uit de beide waterlopen en van de Veluwe maakt De Bonenburg tot een nat en moerassig gebied.

Voor een deel werd het water benut voor een vijver in het park. Om het overtollige water af te voeren werd een stelsel van greppels gegraven dat het water via een duiker onder het kanaal door afvoert naar de ten oosten van het kanaal gelegen Grote Wetering. Binnen de buitenplaats De Bonenburg hebben in het verleden behalve het landhuis diverse gebouwtjes gestaan, vermoedelijk boerderijtjes. Er staan er nu nog twee. De best bewaarde is Den Ahrend (is rijksmonument), die blijkens een steen boven de deur is gebouwd in 1830. Het huis is gelegen op het Grifteiland. Het was oorspronkelijk een boerderij en herberg. Het is van het hallenhuistype met een dwars geplaatst voorhuis met een gepleisterde voorgevel.

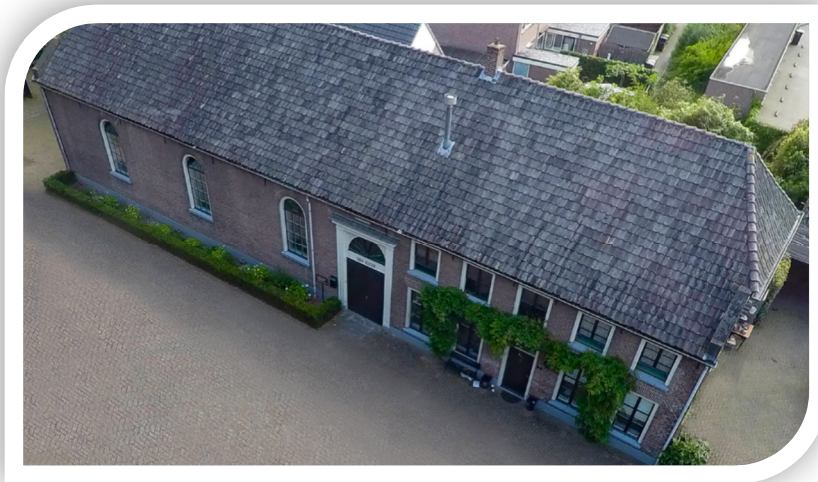
Parkbos ofwel Altena's bos

Het parkbos ofwel Altena's bos bestaat voornamelijk uit beuken, waaronder verder weinig planten groeien. In de randen van de akkers groeit slofhak, een akkerplant die zeldzaam is en van oudsher voornamelijk in de roggeakkers voorkomt. In de vijver groeit onder andere ongelijkbladig fonteinkruid en op de oever dubbelloof, een varensoort met twee typen bladeren. Beide planten komen voor op de lijst met bedreigde planten in Nederland. Bij een inventarisatie in 2001-2002 werden veel paddenstoelsoorten gevonden, waaronder twaalf bedreigde. Door de intensieve recreatie komen op De Bonenburg betrekkelijk weinig diersoorten voor. In de wateren in en rond De Bonenburg zijn twee bedreigde vissoorten aangetroffen, namelijk het biermpje en de riviergrondel. Ze zijn kenmerkend voor schoon stromend water. De combinatie van oude bomen, bosranden en wateroppervlak maakt het gebied erg geschikt voor vleermuizen. Ze gebruiken de bomen voor hun kolonies en de bosranden en waterpartijen om langs te jagen. Er komen negen soorten vleermuizen voor op De Bonenburg. Alle vleermuizen worden in Nederland in hun voortbestaan bedreigd en genieten derhalve wettelijke bescherming. Door de grote afwisseling van het gebied is er een grote verscheidenheid aan vogels. Er zijn honderd soorten waargenomen, waarvan er vijftig ook op De Bonenburg broeden. Andere soorten komen er foerageren of trekken over. Bij het beheer van de buitenplaats staat de cultuurhistorische waarde van het landgoed voorop. Binnen die doelstelling zal worden geprobeerd natuurwaarden te verhogen.

[Het Historische buitenplaats De Bonenburg is een rijksmonument sinds 2004.](#)

Het achterliggende park/wandelbos is vrij toegankelijk. Het wandelbos is bereikbaar via het voetpad vanaf de Bonenburgerlaan en via een houten brug over de Grift. De gemetselde brughoofden geven aan dat hier vanouds een brug heeft gelegen. Een aantal rondgaande paden leidt u door het bos. Het landhuis, bijbehorende tuinaanleg, theekoepel en naastgelegen boerderij Den Ahrend zijn **niet geopend voor het publiek.**

🔑 (4) Gereformeerde Kerk Vrijgemaakt, Bonenburgerlaan 68

Eén der oudste voor het Gereformeerde Kerkgenootschap gebouwde kerken. Hij werd rond 1840 gebouwd en bestaat uit een eenvoudige zaalkerk met rondboogvensters. De toegangsdeur heeft een eenvoudige classicistische omlijsting. Kerk en pastorie liggen samen onder een doorlopend langgerekt pannendak met een wolfseinde aan beide uiteinden. Speciale vermelding verdient het gerestaureerde en op 30 mei 1997 weer in gebruik genomen orgel. De kerk is te bezichtigen. Tijdens de Open Monumentendag zijn er diverse activiteiten bij de kerk, waaronder een expositie met schilderijen van verschillende gemeenteleden.

De kerk is geopend van **11.00-15.00 uur**

🔑 (5) Nederlands Hervormde Johanneskerk van Heerde, Dorpsstraat 31

Deze kerk, gelegen in het centrum van Heerde, is oorspronkelijk gewijd aan Johannes de Evangelist en wordt daarom ook wel de Johanneskerk genoemd. De Nederlands Hervormde Kerk bestaat uit een middeleeuwse toren, het schip uit 1923 en het koor dat uit de middeleeuwen dateert. Ten tijde van de bouw van het kerkship werd ook het hekwerk geplaatst aan de noordwestzijde van de toren in de hoek van het aangrenzende marktplein.

Geschiedenis

Op of nabij de plaats waar nu deze kerk staat, zou al in het jaar 1176 een kerkgebouw hebben gestaan, omdat Heerde toen volgens de geschiedenis een zelfstandig kerspel werd. In de 15de eeuw werd de kerk gebouwd waarvan tot op heden de toren en het grootste deel van het koor (nu in gebruik als consistorie), bewaard zijn gebleven.

Toren

De toren is een rijzig bakstenen bouwwerk uit de laatgotische periode, ten dele met tufsteen bekleed. In 1628 had de toren vermoedelijk een lange en enigszins slanke torenspits. Nadien werd de spits kennelijk veranderd, want in het jaar 1868, vertoonde de toren een korte, plompe spits. In 1869 werd deze spits afgebroken en werd er een klein houten spitsje op een afgeplatte en van een balustrade voorziene toren geplaatst. De gotische spitsbogen werden veranderd in rondbogen en ook de waterlijsten van de verdiepingen werden toen versierd met een rondboogfries. In 1907 werd de torenspits wederom vervangen. Toen werd de nu nog aanwezige spits op de toren geplaatst. Hiervoor werd zelfs de toren verhoogd en verbouwd in eclectisch-romaanse stijl. Deze verbouwing werd uitgevoerd door aannemer G. van Ark uit Heerde.

Het schip

Door het toenemende aantal kerkgangers werd het nodig het oorspronkelijke gebouw in 1841 grondig te verbouwen. Het schip van de kerk (het gedeelte tussen de toren en het koor) werd verbreed tot 17.50 meter. Deze verbouwing geschiedde in de stijl van de zogenaamde waterstaatskerken. In 1923 werd het kerkgebouw opnieuw vergroot. Ditmaal volgens het ontwerp van architect H.A. Pothoven uit Amersfoort. Het schip van de kerk werd totaal afgebroken en daarna herbouwd in een kruisvorm met korte armen. Ook werd het dak verhoogd en werden de entrees vergroot. Bij deze verbouwing werd het oorspronkelijke koor drie meter ingekort en werd er een houten wand, met bovenin glas in lood, achter de preekstoel aangebracht. Boven het orgel zijn de aftekeningen zichtbaar van de daklijsten zoals de dakhoogte van het schip is geweest tussen 1841 en 1923.

De klokken

Over de geschiedenis van de klokken is niet alles geheel duidelijk. Bekend is, dat de oorspronkelijke klokken in 1580 door de Gelderse overheid werden gevorderd. Voorts is bekend, dat in 1765 een tweetal kerkklokken door W. Voigt vergoten moest worden om de toon ervan beter op elkaar af te stemmen. Deze twee klokken werden echter door de bezetter in de jaren 1940-1945 opgeëist.

Thans hangen in de toren wederom twee klokken. De kleine klok, die voor het halfuur- en het (15 minuten) kwartierslag zorgt, heeft het opschrift "Eijsbouts, Asten, 1933". Naar verluidt is deze klok afkomstig uit een Brabants klooster en in de oorlog door de Duitsers naar Heerde overgebracht. De grote klok zorgt voor het uur- en het (45 minuten) kwartierslag. Deze klok werd gegoten door de firma Van Bergen uit Heiligerlee. De klokkenstoel bevindt zich op de tweede verdieping van de toren. Op die plek zijn ook de galmgaten zichtbaar.

In 1970 werd in een van de galmgaten van de toren een carillon aangebracht. Dit carillon, bestaande uit 18 Eijsboutsklokken, werd de Heerder burgerij geschonken door de Arksfabriek uit Heerde.

Het uurwerk

Het huidige uurwerk werd geïnstalleerd door stadshorlogemaker L.F.W. Völcke te Den Haag en is nog steeds op de eerste verdieping in de toren van de kerk te bewonderen. Dit uurwerk werd in het jaar 1884 in de toren aangebracht.

Het orgel

Van een orgel in deze kerk werd voor het eerst melding gemaakt tijdens de visitatie van de bisschop van Deventer in 1571/1572. Het tegenwoordige orgel is een orgel met een neobarokke kas, gebouwd in 1843-1845 door Johannes Holtgräve uit Deventer. Dit van beelden voorziene orgel onderging in 1931 de eerste grote herstelbeurt, uitgevoerd door de firma De Koff uit Utrecht. In 1964 onderging het orgel een renovatie en vond er een uitbreiding plaats door de plaatselijke orgelmakers van de firma Reil. In 1989 vond de laatste grote onderhoudsbeurt plaats door dezelfde firma.

De muur- en gewelfschilderingen in het koor

Tijdens een restauratie van het koor in 1991 werden de schilderingen die in de jaren '70 waren ontdekt, gerestaureerd. De restauratie werd uitgevoerd door Erik Tjebbes. Aangezien de staat van de schilderingen heel slecht was, werden ze niet alleen gerestaureerd, maar waar nodig ook gereconstrueerd. Aan de noordzijde zijn Petrus en Paulus afgebeeld en aan de zuidzijde Johannes de Evangelist, de patroonheilige van de Johannes kerk, en Bartholomeus.

De gewelven zijn rond de sluitstenen versierd met planten en bloemen.

De Nederlands Hervormde Johanneskerk met hekwerk is een rijksmonument sinds 2001.

De kerk is geopend van **10.00–16.00 uur**. Tijdens deze tijden vinden er orgelbespelingen plaats door verschillende organisten. De toegang is gratis. Een gift is welkom in de collectebus.

De toren kan die dag ook worden beklommen. Hiervoor vragen wij een bijdrage van € 2,00 per persoon.

Brandspuithuisje

Links naast de kerk (aan de zuidzijde), net achter de bomen, bevindt zich het voormalig brandspuithuisje.

Met het uitbreiden van de taken van de gemeentelijke overheid in de tweede helft van de negentiende eeuw en de toenemende aandacht voor brandveiligheid, werden in veel dorpen in Nederland afzonderlijke brandspuithuisjes gebouwd. In de gemeente Heerde zijn nog enkele fraaie voorbeelden van brandspuithuisjes uit het vierde kwart van de negentiende eeuw overleefd, zoals in Heerde en Veessen. Het kleine, vrijstaande brandspuithuisje in Heerde werd in 1884

gebouwd. Het stukje grond werd door de gemeente voor 5 gulden gekocht van de Nederlands Hervormde Kerk en de kosten van de bouw bedroegen 330,- gulden. Het brandspuithuisje werd ontworpen door F.W. Geurden uit Apeldoorn, die in 1883 ook het brandspuithuisje in Veessen ontwierp. Beide ontwerpen tonen stilistische invloeden van het voor die tijd kenmerkende neoclassicisme. Het brandspuithuisje in Heerde werd gebouwd voor twee brandspuiten: "Eene handspuit met toebehoren, op vast onderstel en uit de fabriek van Pothmann te Arnhem" en "Een aanjager tevens spuit met toebehoren, op eene afzonderlijke kar,- mede uit de fabriek van Pothmann te Arnhem." Een foto van circa 1907 van de Nederlands Hervormde kerk toont het brandspuithuisje vlakbij de kerk en de bijgaande tekst spreekt van 'het witte gebouwtje'. Daaruit valt af te leiden dat de linker zijgevel van het brandspuithuisje begin twintigste eeuw ook al wit van kleur was. Mogelijk had de rechter zijgevel vroeger twee grote deuren, zoals veel voormalige brandspuithuisjes twee grote doorgangen hebben in de brede gevel. Omstreeks 1923 werd het preekgedeelte van de Johanneskerk vergroot, waardoor de kerk dichterbij het brandspuithuisje kwam te liggen.

Mogelijk werd naar aanleiding daarvan de zijgevel gewijzigd en werd de voorgevel van een grote doorgang voorzien. Nadat het brandspuithuisje zijn oorspronkelijke functie verloor, deed het gebouwtje dienst als koetshuis. Vanaf 1924 werd hier de lijkkoets of lijkwagen gestald. In de jaren negentig werd voor het voormalig brandspuithuisje/koetshuis een geschikte nieuwe bestemming gevonden. Op zondagen organiseert de Nederlands Hervormde Gemeente van Heerde hier kindernevendiensten en de kinderdienst voor de jongste kinderen.

Het Brandspuithuisje is een gemeentelijk monument sinds 2015. Het brandspuithuis is **niet geopend** voor publiek.

(6) Villa Jacoba, Dorpsstraat 55

Villa Jacoba werd in 1883 gebouwd als woonhuis en kantoor door notaris Pieter Crezée. Crezée was van 1881 tot 1913 notaris in Heerde.

De eerste steen werd gelegd op 25 mei 1883 door zijn oudste dochter, de toen 3-jarige Elisabeth Johanna, zoals blijkt uit de rechts van het bordes ingemetselde plaquette. Het is een blokvormig gebouw, zoals in de tijd van de bouw gebruikelijk was en sluit aan bij de overige bebouwing rond de Brink ('Welgelegen' uit 1867 en aan de overkant de voormalige Pastorie van de Nederlands Hervormde Kerk).

De voorgevel is symmetrisch van opzet en heeft vijf assen: de middenas springt iets naar voren en wordt bekroond door een driehoekig fronton. Hij omvat de voordeur en daarboven een balkon met balkondeuren. Links en rechts van de middenas op zowel de begane grond als de eerste verdieping twee vensters. De hoeken worden benadrukt door hoekblokken. Tegen de zijgevels waren serres aangebracht, waarvan alleen die aan de westzijde bewaard is. Aan de achterzijde van het woonhuis werd een kantoorvleugel aangebouwd voor het notariskantoor.

Het pand bleef tot 1958 woonhuis. In dat jaar werd het gekocht door de gemeente voor fl. 47.500,-. Sindsdien zijn er diverse kantoren in gevestigd. Tegenwoordig onder meer de Heerder Historische Vereniging, Heerder Historisch Museum en de Lokale Omroep Radio 794. Van het oude interieur zijn op de begane grond de met stucwerk versierde plafonds nog aanwezig. In de hal bevinden zich muurschilderingen. In de rechtervoorkamer is nog een beschilderd plafond bewaard gebleven.

De naam 'Villa Jacoba' werd in de 20-er jaren aan het pand gegeven door Aaltje Cornelissen – ter Horst. Zij heeft het pand van de erfgenamen van Pieter Crezée gekocht en ging er in 1922 wonen. Mevrouw Cornelissen was de weduwe van Jacob Cornelissen en vernoemde het pand naar hem: 'Villa Jacoba'.

Villa Jacoba is een rijksmonument sinds 2001.

Villa Jacoba is geopend van **11.00-16.00 uur**. Er is tijdens deze openstelling een tentoonstelling over 400 jaar Kasteel Vosbergen. Naast villa Jacoba staat een luisterbankje. Hier kunt u ook het verhaal horen over dit monument.

🔑 (7) Heerde Grafheuvels

Op het grondgebied van de gemeente Heerde bevinden zich verschillende grafheuvels. De meeste liggen verspreid in de westelijke helft van de gemeente, op de stuwwal of de wat lager gelegen smeltwaterafzettingen (al dan niet op een zandrug). Behalve solitaire heuvels kunnen twee clusters van grafheuvels worden onderscheiden, één op de Renderklippen (waarvan een enkele heuvel nog net binnen de gemeentegrenzen van Heerde valt) en één ter hoogte van het recreatiepark De Koerberg. Beide heuvelgroepen zijn in de jaren '20 en '30 van de vorige eeuw onderzocht. Uit de opgravingsgegevens kan worden opgemaakt dat de oudste heuvels uit de tijd van de Enkelgrafcultuur stammen, terwijl de jongste in de tweede helft van de Bronstijd zijn opgeworpen. Al met al laten de onderzoeken zien dat het grafritueel in de gemeente Heerde aansluit bij de rest van de Veluwe en het hele scala aan grafgewoonten weerspiegelt dat destijds gangbaar was.

Binnen de gemeentegrenzen liggen twee rijks beschermde grafheuvels, te weten:

- 1 grafheuvel aan de Elburgerweg (Bakhuisbos). Deze grafheuvel dateert van het Laat Neolithicum en/of Bronstijd.
- 4 grafheuvels op de Koerberg (op de camping). Deze grafheuvels dateren ook van het Laat Neolithicum en/of Bronstijd.

De grafheuvels zijn archeologische rijksmonumenten sinds 1968 en 1982. De grafheuvels zijn [vrij toegankelijk](#).

🔑 (8) Complex Bonenburgersluis, Kanaaldijk 9 (nabij)

Het sluiscomplex is gelegen in en aan het Apeldoorns Kanaal, ten zuidoosten van de dorpskern Heerde. Dit kanaal werd gegraven in 1829 en had op deze locatie oorspronkelijk een houten sluis. In 1884 werd de Bonenburgersluis gebouwd ter vervanging van de oorspronkelijke sluis. Dit gebeurde in opdracht van Rijkswaterstaat. De naam Bonenburgersluis verwijst naar de aangrenzende buitenplaats Bonenburg. Het omgrachte landhuis (vermoedelijk uit de 17^e eeuw) ligt aan de westzijde van de Grift, nabij de weg van Heerde naar Veessen aan de IJssel. Ter bevordering van de economie wilde koning Willem I de Grift verbreden tot een kanaal. De watermolens zouden door de kanaalplannen moeten verdwijnen. Daarom is besloten een nieuw Griftkanaal te graven, direct ten oosten van de bestaande Grift. Van Apeldoorn tot net voorbij de Bonenburgersluis lopen deze waterlopen evenwijdig, dan mondt de Grift uit in het kanaal. Voor de waterbeheersing ligt er in het kanaal de Bonenburgersluis en in de Grift een stuw. De Bonenburgersluis is één van de zes sluizen van het totale kanaal, één van de vijf in het noordelijke deel van Apeldoorn tot Hattem dat van 1825 tot 1829 gegraven werd.

De oorspronkelijke houten sluis werd bij de verbreding van het kanaal, tussen 1878 tot na 1930, vervangen door een stenen sluis, blijkt uit de stichtingssteen in 1884. De nieuwe sluis werd stroomafwaarts van de oude houten sluis gebouwd. Bij het vernieuwen van de sluis in 1884 werd ook een sluiswachterswoning gebouwd, genaamd Bonenburgersluis. Het vrijstaande huis is gelegen op de oostelijke oever van het Apeldoorns Kanaal. Door de vensters in het ver naar voren springende middendeel van het huis, kon zicht gehouden worden op het kanaal. Het was van belang dat de sluiswachter vanuit zijn woning boten in aantocht goed kon zien.

De Bonenburgersluis was tot 1972 in gebruik voor het scheepvaartverkeer. Daarna niet meer. Bij het sluiscomplex hoort de aanleg van diverse oude bomen aan weerszijden van het kanaal, die dienden om schepen in de sluiskom tegen storm te beschermen. Zowel voor de sluiswachterswoning als aan de westzijde van het Apeldoorns Kanaal staat een rij oude lindebomen.

Het complex Bonenburgersluis is een gemeentelijk monument sinds 2008 met een aanvulling van de bijbehorende woning in 2014.

De Bonenburgersluis is **vrij toegankelijk**. De bijbehorende sluiswachterswoning is **niet geopend** voor het publiek.

(9) Kasteel Vosbergen, Vosbergerweg 38

Kasteel Vosbergen is een omgracht edelmanshuis, ten noorden van het dorp Heerde. Het bestaat uit twee tegen elkaar aangebouwde vleugels voorzien van trapgevels, en is omringd door een dubbele grachtengordel. De oudste delen van het huis werden waarschijnlijk gebouwd aan het einde van de 15de eeuw. Toen was Vosbergen vermoedelijk slechts een stenen opslagruimte (een spijker).

Eigenaren

Aan het einde van de 15de eeuw was het gebied in handen van het geslacht De Vos van Steenwijk. In 1507 was Vosbergen van Peter Doys, een telg uit een Deventer familie die al veel land bezat. In 1558 maakte Gerlich Doys uit Deventer zijn testament: zijn goederen in Gietelo en Heerde gingen naar zijn jongste zoon.

Die goederen waren o.a. de huizen het Loo en Vosbergen. In de kantlijn heeft iemand daarbij aangetekend: "doch pas later gebouwd". Nu was er al sinds 1528 een huis in Gietelo, dus dit moet betrekking hebben op Vosbergen. Het huis bleef in zijn familie tot 1598. In de woelige jaren van de Tachtigjarige Oorlog (1568-1648) volgden de verervingen elkaar in hoog tempo op en zo kwam het inmiddels gebouwde Vosbergen in handen van de familie Krijt. Arnolda Doys was getrouwd met haar achterneef Gerrit Krijt, waardoor Vosbergen in handen kwam van het geslacht Krijt. Dit was een adellijk Overijssels geslacht, al sinds de 15de eeuw bekend als bestuurders van de Hanzestad Deventer.

Aan het einde van de 16de eeuw, tijdens de Tachtigjarige oorlog (1568-1648), werd in het gebied rondom Vosbergen voortdurend gevochten. Op Vosbergen woonde dan ook zeker niemand. Na 1600 moet het huis bewoonbaar zijn gemaakt en in 1623 was het voorhuis klaar. In 1648 woonde Gerrits zoon Gerrit II er al permanent. Op het landgoed speelden landbouw en veeteelt een belangrijke rol, maar ook de papierindustrie was belangrijk op Vosbergen. Tussen 1642 en 1698 kreeg Gerrit Krijt III (1642-1714) een aantal papiermolens in zijn bezit. Na het rampjaar (1672), het land werd aangevallen door de Munstersen en later door de Fransen, kreeg Gerrit Krijt III echter financiële problemen en moest op de grond en op de molens een hypotheek nemen.

Een aantal molens werd verkocht en nadat Gerrit Krijt III in 1714 was overleden, werd kasteel Vosbergen door zijn erfgenamen uiteindelijk ook verkocht.

Het kasteel kwam vervolgens in handen van Alexander van Dedem (1658-1741). Deze was onder andere voorzitter van de ordinaris gedeputeerden van het kwartier van Veluwe en richter van Arnhem en Veluwe. Het is zeer de vraag of hij ooit op Vosbergen heeft gewoond. In elk geval kwam zijn zoon Gijsbert Frederik er met zijn gezin. De twee zonen van dit echtpaar: Alexander en Jan Albert hebben het landbezit aanzienlijk uitgebreid onder andere door aankoop van het weiland met de duiventil en het ernaast gelegen stuk land "de Muggenberg", terwijl een stuk land gelegen tussen de Vosbergerweg en de Kasteelweg, genaamd "de Doornhof" omstreeks 1815 kon worden verworven. In de 18de en 19de eeuw kocht het geslacht Van Dedem veel grond om het kasteel en veranderde de parkaanleg voor een deel in landschapsstijl. Ook werden de molens teruggekocht. Wanneer in 1852 de dochter van Jan Albert en haar man kort na elkaar overlijden moet de buitenplaats geveild worden, ter wille van een eerlijke verdeling van de boedel onder de vijf kinderen. Een kleinzoon – geholpen door zijn vader – koopt een deel van het terrein, dat in grote trekken overeenkomt met de huidige buitenplaats.

Deze Willem Karel van Dedem gaat - na een verblijf als advocaat in Nederlands-Indië – op Vosbergen wonen, waar hij regelmatig zijn beide zusters Elisabeth en Pauline te logeren heeft. Na zijn dood in 1895 erven zij Vosbergen. Het is van de langstlevende zuster Pauline dat Godert Willem van Dedem (vader van de huidige bewoonster mevrouw G.A. Kamerlingh Onnes – van Dedem) – Vosbergen erfde in 1931.

Het huis was aan een grondige restauratie toe, maar die werd door de oorlogsdreiging op de lange baan geschoven, ook na de oorlog. Tenslotte werd het huis verhuurd aan de kunstschilder Joop Kloek, die met behulp van een kleine subsidie van Monumentenzorg het huis enigszins bewoonbaar maakte en er van 1952 tot 1972 een kunstcentrum inrichtte. Een dringend advies van Monumentenzorg om zolang er nog substantiële subsidies bestonden daar voor Vosbergen gebruik van te maken, zette de restauratie van het huis in beweging en met Kerstmis 1972 trokken wij met ons gezin erin. (geschreven door mevrouw Kamerlingh Onnes- van Dedem)

Kasteel Vosbergen heeft ondanks enkele veranderingen zijn vroeg-17de-eeuwse uiterlijk behouden. De nazaten van de familie Van Dedem wonen er nog steeds. Daarnaast wordt het kasteel ook als trouwlocatie gebruikt.

Kasteel Vosbergen is een rijksmonument en maakt tevens onderdeel uit van de rijks beschermde buitenplaats sinds 1987.

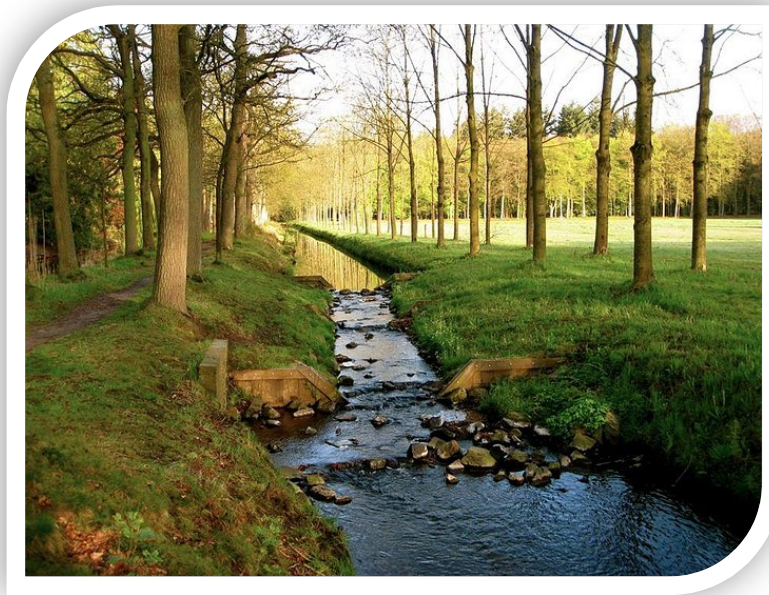
Kasteel Vosbergen is geopend van **10.00-18.00 uur**. Tijdens de openingstijden zijn er rondleidingen.

(9) Buitenplaats Vosbergen, nabij Vosbergerweg 38 en 37/39

Landgoed Vosbergen omvat circa 40 hectare en ligt ten noordoosten van Heerde, tussen de Zwolseweg in het westen en het Apeldoorns Kanaal in het oosten, in het overgangsgebied van de Veluwe naar het IJsseldal. Het landgoed dateert uit de 17de eeuw, heeft een grote natuurwaarde, landschappelijke waarde en cultuurhistorische waarde. Het bestaat uit een kleinschalige afwisseling van lanen, houtwallen, bos, hakhout, struweel, beken, landbouwgrond (grasland) en gebouwen. Het landgoed vormde in de 19de eeuw een bosrijk, vochtig gebied met twee watermolens aan de Kamperbeek. De Buitenplaats Vosbergen is in 1987 als beschermd monument en beschermd natuurmonument aangewezen.

Parkbos

Op het landgoed Vosbergen zijn ruim 100 jaar geleden talloze fraaie bomen geplant: een Calocedres (zuilcypres), een Catalpa (trompetboom), een Thuja (levensboom), groene beuken en zomereiken (Quercus robur). Bijzonder zijn de prachtige laanpartijen met zomereiken. Op het landgoed valt de aanwezigheid van 'rabatten' op: ondiepe sloten die het water afvoeren zodat de bomen geen natte voeten krijgen. Gedurende de tachtiger jaren zijn restauraties uitgevoerd in het bos en is het oorspronkelijk landgoedkarakter hersteld. Er zijn op diverse plaatsen nieuwe eikenlanen aangelegd. Langs de Vosbergerweg richting Hoorn is een wekje beplant met walnoten en hazelaars. De walnoten en hazelaars waren vroeger op veel landgoederen aanwezig voor de vruchten die gebruikt werden. De mooie rechte takken van de hazelaar werden vroeger bovendien gebruikt om er stelen

voor allerlei gereedschap van te maken. Es en wilg groeien op nattere gronden en daarom werden op nattere gronden vooral essen- en wilgentakken gebruikt voor het vervaardigen van stelen. Eik is een Germaans woord voor 'boom' en is verwant aan het oude-Indische woord 'Igja' dat verering betekent. Robur betekent 'hard'. De eik speelt ook in veel volksgeloven een rol. Er werd beweerd dat als een eik volop eikels droeg er een strenge, lange winter en een goed oogstjaar zou volgen. Ook geloofde men dat er een strenge winter zou komen als de eiken hun loof lang lieten hangen.

Buitenplaats Vosbergen is een rijksmonument sinds 1987.

Het parkbos/wandelbos is **vrij toegankelijk**. Hier staat ook een luisterbankje.

Veessen

(10) De Môle van Bats en de Stoom van Jan, IJsseldijk 22 en 24

Zowel de molen, de 'Stoom van Jan' als de molenaarswoning staan buitendijks. De molen is een achtkantige korenmolen met stelling, gemetselde lage voet, een houten onderachtkant en een met riet gedekte bovenachtkant. Hij werd gebouwd in 1779 en gerestaureerd in 1961, 1974 en 1992. Hij is maalvaardig, maar er wordt weinig meer mee gemalen vanwege gebrek aan graan. De molen draait, 'De stoom van Jan' is te bezichtigen en daarvan zal de dieselmotor draaien en mogelijk zal er mee worden gemalen.

Rechts naast de molen werd in 1888 de zogenaamde "Stoom" gebouwd, een maalderij waar aanvankelijk met een stoommachine, later met een gasmotor tot WO II en nu een dieselmotor sinds 2005 het graan gemalen werd als er te weinig wind was om de molen te kunnen laten draaien. Het jaartal 1888 staat op de stichtingssteen links boven de plint van de voorgevel. Op de steen staat: "L.LV./H.WH./1888", wat staat voor Lubbertus Langevoort en Hermina Westervoort, het echtpaar dat de eerste steen legde. Lubbertus pachtte de molen sinds 1850 en was er na de verdeling van de nalatenschap van Jan Nienhuis eigenaar van geworden.

De molenaarswoning dateert hoogstwaarschijnlijk van 1897 en is zowel van buiten als van binnen nog authentiek.

De Möle van Bats is een rijksmonument sinds 1974 en de Stoom van Jan en naastgelegen molenaarswoning zijn een gemeentelijk monument sinds 1997. Met zijn drieën in deze authentieke conditie zijn ze als complex uniek in Nederland.

De molen is geopend van 10.00-16.00 uur.

Vorchten

🔑 (11) Nederlands Hervormde Kerk van Vorchten, Kerkweg 17

Dit is één van de oudste kerken van Nederland. Het is een éénbeukige dorpskerk, bestaande uit een, waarschijnlijk, 13de eeuwse schip dat in de 19de eeuw verbouwd werd, met een driezijdig gesloten hoger opgetrokken koor. Het koor is laatgotisch en heeft kruisribgewelven. Het is gedeeltelijk met tufsteen bekleed. In de kerk een renaissance preekstoel uit 1630. De toren werd omstreeks 1200 gebouwd en is bekleed met tufsteen.

Klok uit 1641

De toren en de smalle zijruimten aan weerszijden vormen samen een zgn. gereduceerd westwerk. In de toren een luidklok uit 1641, gegoten door Hendryck ter Horst uit Deventer. Het oudste gedeelte van het kerkje stamt van vóór het jaar 900 en is van tufsteen gemaakt, dus nog niet van baksteen.

Ook staat het op een terp en dateert het dus van vóór de bedijking. Een meer dan elfhonderd jaren oude, nog bestaande en functionerende kerk in Nederland.

Zoals overal in ons land verzezen de oudste kerkjes veelal op plaatsen waar voorheen een gewijde bron en/of een heidense offerplaats of zelfs een tempel(tje) was geweest. Tot ongeveer 1350 werden zelfs nieuwe christelijke kerken nagenoeg altijd op leylijnen gebouwd, energiebanen op het aardoppervlak, en wel zo dat het altaar op het belangrijkste energiecentrum stond. De kerk werd opgetrokken rondom dit centrum en aan weerszijden van een hoofdleylijn. Ook de kerk van Vorchten ligt precies op zo'n leylijn en zal dus vanouds wel magische betekenis hebben gehad. In het kerkje proeft u duizenden jaren sacrale geschiedenis.

Verschillende bronnen vergelijken de kerk van Vorchten met een Friese kerk, niet alleen de robuuste, Romaanse toren wekt die indruk, maar ook het feit dat de kerk en de pastorie op een terp zijn geplaatst. Het is goed mogelijk, gezien de drukke vaarroute die de IJssel altijd al was, dat daadwerkelijk Friese invloeden een rol hebben gespeeld. Het kerkgebouw is het product van vele eeuwen van menselijk ingrijpen. Niet alleen de oorspronkelijke bouwers lieten hun sporen na, maar door de eeuwen heen is van alles toegevoegd en weggehaald. Een grote veelvormigheid is het gevolg en de verhoudingen van het bouwwerk zijn soms een beetje zoek geraakt, bijvoorbeeld toen het aantal traveeën werd gewijzigd. Toch maakt dit ook voor een belangrijk deel de charme uit van de kerk. Daarvan getuigen ook de vele foto's die op internet te vinden zijn van de kerk. De schoonheid van de kerk van Vorchten is zeggezoegd robuust. Ze verdraagt wel een stootje.

De kerk werd in het begin van de jaren '80 gerestaureerd onder leiding van architectenbureau Temminck Groll uit Utrecht. Gedurende de restauratie werd een tamelijk uitgebreid en diepgravend onderzoek verricht naar de geschiedenis van de kerk, zoals die tevoorschijn kwam onder oude pleisterlagen en achter bijgeplaatste afscheidingen. Dit onderzoek is uitgevoerd door mevrouw Meta Prins-Schimmel. Uit dit onderzoek werd duidelijk dat de verbouwing in de twintigste eeuw niet de eerste was. Al in 1856 onderging de kerk een verbouwing die: "tot op heden het aanzien van het gebouw bepaalt". De buitenste laag tufsteen werd destijds vervangen door machinaal vervaardigde bakstenen. Bovendien werd, bij deze toch al ingrijpende behandeling van de muur, de verdeling in drie traveeën verruild voor een verdeling in slechts twee traveeën, ieder voorzien van een gietijzeren, neogotisch spitsboogvenster. Ook het koor kreeg nieuwe vensters in hetzelfde materiaal en in dezelfde stijl. Inwendig kreeg het hele schip een nieuw gewelf. Dit wekt de indruk te bestaan uit twee vierdelige kruisribgewelven, maar is in feite een houten tongewelf met gestuukte schijnribben. De latere restauratie in de jaren '80 was zeer noodzakelijk, gezien de staat waarin de kerk toen verkeerde.

[De Nederlands Hervormde Kerk is een rijksmonument sinds 1974.](#)

De Nederlands Hervormde Kerk is geopend van 09.00-17.00 uur. Ook hier staat een luisterbankje.

Wapenveld

🔑 (12) Vrieze's Erfgoed / Molen De Vlijt, Groteweg 54

Op het snijvlak van het Veluwe massief en de IJsselvallei in Wapenveld, ligt Vrieze's Erfgoed. Sinds 1602 staat er al een molen op deze natuurlijke stuifzandrug. Het bestaat uit molen de Vlijt, de molenboerderij en een terrein van drie hectare. U vindt hier een bijenstal en bijenhotel en een amfitheater. Vrieze's Erfgoed is sinds mei 2014 een bezoekerscentrum waar de verhalen worden verteld over ruim 600 jaar geschiedenis van het complex en de omgeving.

In 1872 neemt Gerhardus Vrieze zijn intrek op de Wapenveldse molenbeld. Hij wordt opgevolgd door zijn zoon Egbert Jan en na hem is zijn zoon Willem de laatste van de drie generaties Vrieze, die molenaar is op de Vlijt. Al bij zijn leven besluit Willem Vrieze het hele complex te schenken aan de stichting Molenbezit Heerde. Vanaf de schenking in 2009, is er gewerkt om op Vrieze's Erfgoed een bezoekerscentrum te realiseren. Met de opening op 31 mei 2014 is dit project afgerond.

Op het terrein is een buitenexpositie met zes informatiepanelen. Op de deel van de boerderij is een permanente expositie, multimedia en spannend Monnikenspel. Op de bovenverdieping is een expositieruimte voor wisselexposities. Samen vertellen ze het boeiende verhaal van Vrieze's Erfgoed, haar ontstaan en de geschiedenis van de landschappelijk zeer fraaie omgeving. Zie voor verdere informatie www.vriezeserfgoed.nl

Korenmolen De vlijt is een rijksmonument sinds 1974

Vrieze's Erfgoed (molenaarswoning, schuur en hooiberg) is een gemeentelijk monument sinds 2009

Vrieze's Erfgoed is geopend van 10.00-16.00 uur. De Molen is open en er zal uitleg gegeven worden door de molenaars. Ook is er een expositie over de Halifax DT 795, waarvan ook het monument te bezichtigen is. Op het terrein zijn ook een bijenhotel en bijenstal te vinden. Hier kunnen de kinderen kaarsen dompelen.

(13) Wilheminabank, hoek Stationsweg en H.G.D. Cramerstraat

De Wilheminabank is gelegen op de hoek van het Stationspark in Wapenveld, haaks op de H.G.D. Cramerstraat, met de rug naar het park en met het zicht naar de Klapperdijk. De Klapperdijk is een belangrijke weg door Wapenveld. Op de plek van het Stationspark was vroeger het treinstation en de lokale spoorweg van Willem III. In 1948 werd de herdenkingsbank gerealiseerd, ter ere van Wilhelmina, dochter van Willem III. Het stationsgebouw is in de loop van de twintigste eeuw verdwenen en het terrein is veranderd in een park. De herdenkingsbank is in relatief gave staat bewaard gebleven. De ontwerper van de Wilheminabank was architect A.C. Kammeijer. Hij is een belangrijk architect voor de gemeente Heerde geweest. Hij heeft veel gebouwd, zowel in het dorp Heerde als in de omgeving. Enkele voorbeelden van zijn oeuvre in Heerde zijn de Kruiskerk aan de B. van Dijklaan (1938), het oorlogsmonument (1948), het verdwenen muziekpaviljoen in het Van Meurspark (1953) en de voormalige ULO-school aan de Elburgerweg 3 (1954, uitgebreid 1957). De bank is genoemd naar Wilhelmina, prinses van Oranje-Nassau (1880-1962) en koningin van Nederland van 1898 tot 1948. De VVV Wapenveld bood de herdenkingsbank aan ter ere van het vijftigjarig jubileum van Koningin Wilhelmina.

[De Wilhelmina herdenkingsbank is een gemeentelijk monument sinds 2014.](#)

De Wilheminabank is [vrij toegankelijk](#).

🔑 (14) Zuivelmuseum "Driekap boerderij" Erve IJzerman, Kanaaldijk 63

"Zuivelmuseum: een loeigoed uitje!"

Ontdek de wereld van melk in het Zuivelmuseum bij Erve IJzerman in Wapenveld. De boerderij is een Rijksmonument, gebouwd in 1898 en nog in authentieke staat te bezichtigen. In de boerderij zie je nog een ouderwetse stal, bedstee en rosmolen.

De boerderij huisvest het Zuivelmuseum. Je ontdekt en leert alles over melk. Het onderwerp 'zuivel' wordt in de breedste zin uitgelicht. Dat maakt het extra leuk en leerzaam! Je gaat naar huis met nieuwe kennis over de historie van melk én de actuele ontwikkelingen rondom zuivel. De schitterende locatie maakt de beleving compleet: boerderij Erve IJzerman is van oudsher een melkveebedrijf waar op een zeer traditionele wijze werd geboerd door de laatste eigenaren: de familie IJzerman. Voor kinderen is er veel te beleven. Spelletjes op het erf, een eigen speelhoek in het gezellige museum café en een spannende speurtocht door de boerderij. Iedere schoolvakantie proberen we nieuwe activiteiten te organiseren voor de kinderen. Kijk voor openingstijden op onze website www.zuivelmuseum.nl."

Boerderijcomplex Erve IJzerman is een rijksmonument sinds 2001.

De Driekap boerderij is geopend van **10.30-16.30 uur** met rondleidingen door gidsen. Entree is gratis.

Redactie Boekje Open Monumentendag 2023

Dit boekje en de Open Monumentendag 2023 kwamen tot stand met medewerking van de eigenaren van de diverse monumentale panden die open zijn gesteld voor publiek.

Organisatie

Comité Open Monumentendag Gemeente Heerde:

- Fosca Bosch
- Jan van Dijk
- Han Reil
- Daan Westhof
- Monique Zwerus (Gemeente Heerde)

Bronvermeldingen

- Informatie van diverse eigenaren
- Register van de Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed
- Register gemeente Heerde opgesteld door Gelders Genootschap
- Daan Westhof
- Fosca Bosch
- Jan van Dijk

Vormgeving

- Frank Vreeken (Gemeente Heerde)

Adresgegevens monumenten en markante panden

De met een aangegeven monumenten zijn geopend tijdens Open Monumentendag voor publiek en staan beschreven in het programmaboekje.

Aanduidingen:

* Alleen de Bonenburgersluis is toegankelijk voor het publiek

(nr.) Nummers komen overeen met de plattegrond

Heerde

(1) Villa Nova (gemeentehuis)	Dorpsstraat 3
(1) Oorlogsmonument, inclusief muur	Dorpsstraat 3
(2) Burgemeester Schorerbank	Brink ongenummerd
Watermolencomplex	Beeklandseweg 13/Molenpad 9
Voormalige directeurswoning	Beatrixweg 3
Landhuis de Bonenburg	Bonenburgerlaan 41
(3) Buitenplaats Bonenburg (park/wandelbos)	nabij Bonenburgerlaan 41-45
Boerderij 'Den Ahrend'	Bonenburgerlaan 45
(4) Gereformeerde Kerk	Bonenburgerlaan 68
Villa Zwanestein	Bonenburgerlaan 90
(5) Nederlands Hervormde Johannes Kerk	Dorpsstraat 31
Brandspuithuisje	nabij Dorpsstraat 31
Voormalig raadhuis Gedenkt 't Woord	Dorpsstraat 44
(6) Villa Jacoba	Dorpsstraat 55
Voormalig schoolgebouw Chr.ULO De Hank	Elburgerweg 3
(7) Heerder Grafheuvels	Elburgerweg ong. nabij de
	parkeerplaats van de kiosk
Villa De Oldekamp	Eperweg 28
Villa De Bodden	Eperweg 29
Voormalige directeurswoning	Eperweg 34
Oorlogsmonument Klementbrug	Kanaaldijk 8
(8) Bonenburgersluis*, incl. sluiswachterswoning	Kanaaldijk 9 (nabij)
Villa De Borchgrave	Kerkdijk 2
Landhuis de Oldenbelt	Kerkdijk 17
Boerderijcomplex	Kerkdijk 21
Villa De Kroeskamp	Kromme Allee 2
camping De Koerberg	Koerbergseweg ong
Villa Welgelegen	Stationstraat 2
Saksische boerderij buitenplaats Vosbergen	Vosbergerweg 34
Bouwhuis	Vosbergerweg 36
Molenaarswoning/boerderderij	Vosbergerweg 37
(9) Kasteel Vosbergen	Vosbergerweg 38
(9) Buitenplaats Vosbergen (park/wandelbos)	nabij Vosbergerweg 38-37/39
Tuinmanswoning / Boerderij	Vosbergerweg 40
Boerderij De Bankenburg	Wapenvelderkerkweg 12B
Voormalig schoolgebouw 't Honk	Zwolseweg 29
Fabriekscomplex N.V. Arks en portierswoning	Zwolseweg 78 en 70

Veessen

Boerderij De Holle Wand
🔑 **(10)** De Mölle van Bats / De Stoom van Jan
Molenaarswoning
Rentmeesterwoning
Oude Molenaarswoning
Boerderij De Worp
Huize Ruys
Boerderij Het Klooster
Nederlands Hervormde Kerk
Brandspuithuisje

IJsseldijk 9
IJsseldijk 22 en 24
IJsseldijk 26
IJsseldijk 28
IJsseldijk 33
IJsseldijk 93
IJsseldijk 46
Veesser Enkweg 10
Kerkstraat 19
Kerkstraat 28 nabij

Vorchten

Boerderij
Boerderij
🔑 **(11)** Nederlands Hervormde Kerk
Boerderij met woonhuis
Boerderij 't Klare Water
Boerderij
Boerderijcomplex Het Hellengoed
Boerderijcomplex Wijnvoorde

Kerkweg 13
Kerkweg 15
Kerkweg 17
Kerkweg 18
Kerkweg 36
Losweg 2
Losweg 4
IJsseldijk 99

Wapenveld

Schoolgebouw met Fietsenhok
Boerderij
🔑 **(12)** Vrieze's Erfgoed / Molen de Vlijt
Tuinmanswoning
Boerderij en bakhuis
Directiegebouw TCC
🔑 **(13)** Wilhelminabank (herdenkingsbank)
Molenromp van Volkers
🔑 **(14)** Zuivelmuseum Driekap
Boerderij Erve IJzerman
Poldermolen De Wielewaal
Boerderij Het Klooster
Fabrieksgebouw en schoorsteen Euroma
Villa Klooster Hulsbergen
Hallehuisboerderij
Gemaal Pouwel Bakhuis (sluiscomplexen)

Fazantenstraat 5-7
Groteweg 115
Groteweg 54
Groteweg 12
Hogestraat 12
Ir. R.R. van der Zeelaan 1
hoek Stationsweg/HGD Cramerst.
Kanaaldijk 46

Kanaaldijk 63
Kanaaldijk 82
Kanaaldijk 85
Kloosterweg 3
Kloosterweg 8
Overweg 1
Werverdijk 4

De olde scheper

Jan van Riemsdijk (1879 - 1954)

Heel mien lêven ben'k al bie de schoapen
Daagliks trek ik noar het plaggeveld.
Met mien schuppien en mien olde toeter
Zoo verdiende Vader oak zien geld.
Zie blief altied mooi an eene koppel
Umdat de veurgangers geregeld beld.

Klieng klang, klieng, klang
Heur ie ze goan
Woar de heidebluumpies
Kleurig stoan.
Klieng klang klieng klang
Daagliks maar rond
Gao ik met mien schoapen
En mien hond.

Met de vrouwlu kon ik 't niet bes rooien
Doarum ben ik nooit 'e trouwd 'e wes.
In mien kamer koak ik mien eigen eerpels
En mien kousen stoppen, dat kan 'k bes.
Toch ben ik nooit eenzaam en verlaten
Ik proatte met mien schoapies en mien bles.
Refrein

Moar 't schepen giet glad uut de mode
Groote koppels schoapen zie'j niet meer
Van de plaggen maak ze noe moar weiland
En noe word de boer oak al meneer.
Vrogger ha'k er soms wel meer dan honderd,
Dat belêf ik met mien bles nooit weer.
Refrein

Moar daaroaver maak ik mien geen zorgen
Lange lêven doe ik toch niet meer
Ik ben noe al ruum oaver de tachtig
En de dood die kump toch eëne keer.
Lig ik op 't karkhof dan begraven
Komp ze toch nog daagliks langs mien heer.

Klien klang klieng klang
Heur ie ze goan
Woar de heideblumpies
Kleurig stoan
Klieng klang klieng klang
Daagliks moar rond
Goat dan weer mien schoapen
Met mien hond.

